

ՅՈՐԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ ԵՒ ՊԱՐԳԵՒԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ
ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷԶ

Յոքելինական հանդէսներու առաջին պաշտօնական գումարման մէջ՝ ժամանակի սղրութեան պատճառով կարելի չըլլալով ատենաքաննել հետեւեալ բանախօսութիւնը ի դիմաց Արքայի Աշակերտաց Փարփակի Միութեան, փոխադրուեցաւ Օգոստոս 18 ի գումարման։ Զայն կարդաց Նախկին Սամ' Պր. ԽՍՀԻԿ ԱԼԵՇԵԱՀ։ Հրատարակութեան մէջ կը պահենք նախնական ձեւը, թէեւ բացակայ էին իշխանն ու Շիրանաւորը եւն։

Արքայական Բարձրության, Վասմափայլ Տէր,
բազայի ծառեր, Վեր. Հայրեր, Տիկիններ և Պարունակը

Մուրատ - Ուսիմայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը պարտականութիւն
գրաւ վրաս Յորելինական այս հանդէսին բերելու եղբայրական ողջոյնին հետ՝ մեր
ուրախութիւն, զմայլանքի և երախտագիտութեան խորին արտայայտութիւնը ամբողջ
դարու մը դպրոցական մեծ գործին համար զոր կատարեցին Միիթարեան Հայրերը:

Բարձրագոյն վարժարանի մը Հարիւրամեակը եթէ առիթ կ'ընծայէ հանդիսական ցոյցերու, Արեւմուտքի մէջ անգամ, որքան աւելի Յոբելեանը հայրենի հողէն հեռու վարժարանի մը, յատկապէս հայ ժողովրդեան համար՝ իր քաղաքական անսպաստ պայմաններուն մէջ։ Ահա այդ է որ առարկայ կը դառնայ մեր զարմանքին և որուն կը հրաւիրեմ ձեր բարձր ուշադրութիւնը։

Անով իսկ որ Տիեզերքի Բարոյական Գերազոյն իշխանութիւնը հաճեր է օրհնել այս տօնախմբութիւնը, անով որ Սաւոյիոյ Արքայական և կայսերական փառապանձ Տան իշխան մը՝ ձեռնովածի ԴՈՒԹՅԸ պատիւն ըրած է մեզի Նախագահելու այս հանդէսին, որ Վսեմ. ծիրանաւոր ԹԻՍՍՐԱՆ՝ Արեւելեան Եկեղեցիներու Ա. Ժողովի Քարտուղարը մեզի կը վայելեցնէ իր ներկայութիւնը, թանկագին ապացոյցներ են գնահատութեան վենետիկոյ Միխիթարեան Հայրերու Դարբաւոր Գործին:

Թոյլ տրուի ինձ հետեւաբար ամենախորին խոնարհութեամք ներկայացնել Գահուն առջեւ Նորին Սրբութեան Գեղագոյն Քահանայապետին և Նորին Արքայական և կայսերական Բարձրութեան՝ մեր Միութեան երախտազիտութիւնն և խորին յարգանաց հաւասարիքը։ Նոյնպէս մեր անկեղծ երախտազիտութիւնը՝ Ձաշական կառավարութեան և իր գեղագոյն Գլխուն՝ կայսրութեան հիմնադիր Տուչէին, որոնք ամէնքն ալ միշտ բարեացակամ գտնուած են հանդէպ այս Վարժարանին, Վսեմ. Ծիր. Թիս-սըրանի, Վենետիկոյ ամեն. Պատրիարքին, Քաղաքական, Զինուորական, Եկեղեցական, Ակադեմական իշխանութեանց, Ֆրանսական Հիւպատոսին, որոնք մեր տօնը կը փառաւորեն։

Ի սրտէ շնորհակալութիւն իտալացի և օտար բարեկամներու, վենետիկյ, Բուտալոյ և օտար երկիրներու հայերուն՝ որոնք անձամբ կամ ներկացուցիչներով կամ թղթակցութեամբ մեզի տուին իրենց բարեկամական ապացոյցները:

Յորելինական տօնակատարութեան այս պահուն մեր երախտագէտ մտածութիւնը սլանայ հանդէպ մեծ բարերար և ազգասէր ԵՊՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԵԼԻ և ՍԱՄՈՒԵԼ ՄՈՒ-
ԿԸ սլանայ հանդէպ մեծ բարերար և ազգասէր ԵՊՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԵԼԻ և ՍԱՄՈՒԵԼ ՄՈՒ-
ԿԸ Մատրասի Հնդկահայ ազնուասիրոտ վաճառականներուն, որոնք ասկէ շուրջ
150 տարի առաջ յանդուզն ծրագիր մը յղացան՝ վերածնելու իրենց ազգը՝ ինկած
անհաւատերու մէջ՝ որպէս զի ան վերստանար մերձաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ՝
իր քաղաքակրթական այն գելը զոր ունէր հինաւուրց ժամանակներէ ի վեր:

Պափայէլ և Մուրատ՝ ապահովելու համար լրաց է ու ուշ, ի դրա բարձր ըրած են հայ սերունդին Դաստիարակութեան համար, յատկապէս սահմանելով որ այդ բանը կատարուի Արեւմուտաքի մէջ:

Այս ազգամէր բարելարներուս մէջ չկատարված է առաջին համարը՝ իրենց արժանիքը ալ հոգւոյն մեծութիւնը, թէ իրենց վեհ և պայծառ տեսութիւնը։ Իրենց արժանիքը ալ աւելի գնահատելի է անոր համար որ աննախընթաց են այդ շաւզին մէջ, վասնզի սեր պատմութիւնն անոնցմէ հնագոյն նուիրատուութիւններ չ'արձանագրեր նոր սե- մեր պատմութիւնն անոնցմէ հնագոյն նուիրատուութիւններ չ'արձանագրեր ըստնդին կըթութեան համար, մանաւանդ իրենց ըրածին նման մեծ նուիրատուութիւն։ ըստնդին կըթութեան համար, մանաւանդ իրենց ըրածին դիտաւորութիւնը, բայց հարկ էր

Սառուղիւ Մինիթարբաս Հայութ և առաջատար է առաջակա գործադրութեամբ, ով աւելի ձեռնհամօրէն, խղճամօրէն և յա-
ծապէս տաժանելի և գժուարին զործին, ով աւելի ձեռնհամօրէն, խղճամօրէն և յա-
ծապէս տաժանելի և գժուարին զործին, ով աւելի ձեռնհամօրէն, խղճամօրէն և յա-
ծապէս տաժանելի և գժուարին զործին, ով աւելի ձեռնհամօրէն, խղճամօրէն և յա-
ծապէս տաժանելի և գժուարին զործին, ով աւելի ձեռնհամօրէն, խղճամօրէն և յա-
ծապէս տաժանելի և գժուարին զործին, ով աւելի ձեռնհամօրէն, խղճամօրէն և յա-

Մուրատեան վարժարանը՝ որուն կը յաւ է և լ
Փատովայի մէջ 1834ին, շնորհիւ առատաձեռն հիմնադրին որուն անունն առած է
Թանի մը տարի վերջ, Աւտրիական ճնշումներու և մատակարարական միջամխու-
թեանի գետեանըով, ան իր գոները կը փակէր՝ ի մեծ վիշտ Մխիթ. Հայրերուն և
Հետեւանըով, ան իր գոները կը պային: Կ'արժէր ակնարկել բնոյթին՝ այն ար-
Հայ տղոց՝ որ հոն կը թուելու կու զայլին: Այս ատեն Մխիթ. Հայրերը, զոհելով Փատովայի
գելքներուն որոնց ենթարկուեցաւ: Այն ատեն Մխիթ. Հայրերը, զոհելով Փատովայի
նպաստաւոր գիրքը Արեւելի հայ կեղուններու մերձաւորութեան՝ դէպ ի Ֆրանս

ուղղուեցան, որովհետեւ ան ալ իր լատինացեղ քրոջ իտալիայի պէս միշտ առաջին գծի վրայ կը գտնուի երբ հարցը լատին քաղաքակրթութեան ծաւալման մասին է՝ անոնց մէջ որ ծարաւի են;

Լուի Ֆիլիպի եղած դիմում մը ամէնէն սիրալիր և լայն ընդունելութիւնը գտաւ։ 1846 Յունիս 11ի հրովարտակը անոր փայլուն ապացոյցն է։ Նոյն տարիէն Մուրատեան Վարժարանը կը հաստատուէր Փարիզ Rue Monsieur 12ի վրայ, վայելելով սիրալիր ասպնջականութիւն և յարատեւ խրախոյս Լուի Ֆիլիպի կառավարութենէն՝ որու կիզոյ և Լամարթին նախարարները սիրով կը նախագահէին պարզեւաբաշխութեան հանդէսներուն։ Այսպէս երկրորդ շրջանը կը սկսէր Մուրատեան Վարժարանի՝ 1846-1870։

Փրանկ-Գեղրմանական պատերազմի սեւ օրերուն ստիպուեցաւ վերստին փակելիք դռները և գնաց ձուլուեցաւ Վենետիկեանին հետ, խոստանալով նորէն Ձրանսագունայ՝ երբ պարագաները թուլ տալին:

Քսանեւչորսամեայ համեմատաբար կարճ շրջանը հարուստ եղաւ հունձքով։ Ան Ազգին տուաւ բազմութիւն մը քաղաքագէտ, մտաւորական անձնաւորութիւններու, որոնք պատիւ կը բերեն թէ Հայ ազգին և թէ երկրին որ զանոնք կազմեց։

Անոնցմէ մէկ քանին միայն կը թուեմ, որովհետեւ կատարեալ ցանկը իսկապէս երկար պիտի ըլլայ:

Եազուակ Արթին փաշա՝ Կրթական Նախարար Եղիպտոսի. Միքայէլ Փորթուզալ և Յովհան Սագրը յաջորդաբար Նախարարներ Օսմանեան կայսերական Գանձին. Գրք. Պըլյալեան՝ Ուումանիոյ վճռաբեկ ատեանի դատաւոր. Մելգոն Խան՝ Իրանի կայսեր ղեսպան Արեւմտեան Եւրոպայի զանազան մայրաքաղաքներու մէջ, և որ նկատուած է իրը ծնող իրանեան Աահմանազրութեան: Պազրկեան Խան զօրավարը՝ Իրանի պետութեան զանազան վարչութեանց վերանորոգիչ: Գրք. Մինապեան՝ Նախարար Երկրագործութեան, Հանքերու և Անտառներու թուլքիոյ մէջ. Արամ Երամ՝ Ծերակուտական Օսմանեան կայսրութեան. Կարապետ Գարագաշ՝ Ելեւմտագէտ. Անդամ Թուրքիոյ պետական Խորհուրդի եւն եւն:

Այս բարձր անձնաւորութեանց վրայ հարկ է աւելցնել անունները բանաստեղծ, մատենագիր, զրագէտ դէմքերու, ինչպէս են, Պէշիկթաշլեան, Թէրզեան, Աճէմեան, Վարուժան՝ զլիսաւորները միայն, յետոյ, ճարտարագէտ, նկարիչ, ուսուցիչ, ճարտարապետ, քիմիագէտ, բժիշկ, փաստաբան, թատերագիր, ճարտարարուեստագէտ, վաճառական, հրապարակագիր, որոնց մաս մը՝ վեհետկոյ վարժարանէն, մէկ խօսքով մարզկային գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն մէջ երեւելի անձնաւորութիւներ, որոնք փառաւորեցին իրենց շրջանը և մեծ փայլ տուին հայ անուան Արեւելքի և Արեւմուտքի մէջ:

Մուրատեան Վարժարանի երրորդ շըջանն ալ Ֆրանսայի մէջ կը սկսի, Աէնի ափերուն վրայ, դժբախտաբար 1928էն միայն, որովհետեւ պարագաները թոյլ չտուին որ Միսիթարեան վեր. Հայրերը աւելի շուտ Ֆրանսա դառնային պահելով 1870ին տուած իրենց խոստումը:

Հաճոյք և պարտք է միանգամայն այս հանդիսաւոր առթիւ յայտարարել թէ Մուրատեան Վարժարանը 1928ին ֆրանս . Հանրապետական կառավարութեան կողմէ այն բարեցակամ և զեհանձն ընդունելութիւնը գտաւ՝ ինչ որ գտած էր Լուի Ֆիլիփի օրով . Վասն զի աւանդութիւնները չեն մեռնիր վարչաձեւերուն հետ, այլ կը լերապրին, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ ֆրանսական են անոնք, ֆրանսական հոգւոյն մէջ են :

Եթէ կիզոներ ու լամարթիններ այսօր պատմովեան անցած են, Ժողով լէյլեր,

Ժիւսդէն Կոտարներ, Լուի Մարէններ, Հանրի Բաթէներ, Հանրի Պորտոներ, Հանրի Ժիւսդէններ, Հանրի Առևլիէններ, առ Մոնզիններ, Փ. Բիբոններ, Վ. Պիւքայններ և Լորէններ, Եղուարդ Սուլիէններ, առ Մոնզիններ, Փ. Բիբոններ, Վ. Պիւքայններ ուրիշ շատ մը քաղաքական, ակադեմական, քաղաքապետական անձնաւորութիւններ ուրիշ շատ մը քաղաքական, ակադեմական, քաղաքապետական անձնաւորութիւններ պատիւ կը համարին այցելելու այդ Վարժարանը, նախագահելու անոր Պարգևապատիւ կը համարին այցելելու այդ Վարժարանը, նախագահելու անոր Պարգևապատիւ կը հանդէսներուն, հանդէսներուն, քաջալերելու համար Տեսչութիւնը, Ուսուցիչներն ու քաջիութեան հանդէսներուն, քաջալերելու համար Տեսչութիւնը, Ուսուցիչներն ու աշակերտութիւնը Մուրատեան Վարժարանին:

Եւ պէտք է աւելցնեմ որ մեր ներկայ աշակերտներն ալ եռանդով կը շարուսակն
իրենց նախորդներուն աւանդութիւնները՝ փայլուն յաջողութեամբը պետական պա-
քաւութեայի քննութեանց մէջ։ Անոնք մեզ կ'երաշխաւորեն թէ իրենց ուսուցիչներու
քալորէայի քննութեանց մէջ։ Անոնք մեզ պիտի տանին գրանս։ մշակոյթին վարկն ու համ-
պէս իրենց ծննդավայրերուն մէջ պիտի տանին գրանս։ մշակոյթին և քաղաքակրթութեանը,
բաւը, ինչպէս վենետիկեանները կ'ընեն իտալ։ մշակոյթին և քաղաքակրթութեանը,
վերջապէս երկուքն ալ երկուորեակ բոյրեր, սերունդ լատին ցաղաքակրթութեան։

Երբեք բաւարար շնորհակալութիւն պիտի չկարենանք յայտնել Զեզի այն ամէն բանին համար զոր ըրիք Դուք հայ սերունդներու դաստիարակութեան համար, այնպիսի անշահախնդրութեամբ և զոհաբերութեամբ՝ որ յատուկ են Մեծին Միսիթարայ Տան:

Զեր հազարաւոր աշակերտները, սփռուած աշխարհիս ամէն կողմերը, կը միանան այս երջանիկ օրուան մէջ, հատուցանելու համար Զեզի արդար տուրքը իրենց երախտագիտութեան, վասնզի Զեր Դպրոցական Դործով Դուք մեծ ծառայութիւն մատուցիք ազգին:

Եւ սակայն, Տիկիններ և Պարոններ, ոչ մեր վեհանձն բարերարներուն կտակները, և ոչ մեր յարգելի և յարգուած Միխթ. Հայրերու անձնութիրութիւնն և զոհողութիւններն ապահոված պիտի ըլլային ստացուած դպրոցական դարաւոր շքեղ արդիւնքները՝ որոնց լոկ աղօտ մէկ պատկերն ուրուագծեցի, եթէ բախտն ունեցած չըլլայինք վայելելու վեհանձն և բարեացակամ ասպնջականութիւնը խտալ և միրանս. կառավարութեանց, որոնց երկիրներուն մէջ մեր վարժարանները կրցան զարգանալ կատարեալ ազատութեան մէջ, եթէ մենք վայելած չըլլայինք նպաստը իրենց հզօր պաշտպանութեան, իրենց թանկագին քաջալերաններուն, և եթէ ունեցած չըլլայինք այն սրանչելի վարժարաններո՛ որոնց ուսուցումն ու ներշնչումները մեզ կազմեցին:

Նոյն անսպառ սիրոյ մէջ կը միացնենք յաւերժապէս սիրելի անունները իտաւիոյ և ֆրանսալի, և կը գոչենք բոլոր սրառվ. կեցցէ իտալիա, կեցցէ ֆրանսա:

Երախտագիտական խօսքեր Նախկին Սան Հրաչ Քաջարենցի

Իր տեւականօրէն բեղմնաւոր կեանքով ազգային, իր բարձրօրդէն բացառիկ զիրքով միջազգային կրթական հաստատութեանց մէջ անզուգական է Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը:

Ո՞չ ժամանակ և ո՞չ պատահարներ կը բցած են զայն ցայծմ խորտակել, և որքան որ Միխթարի ողին շողափայլ թեւածէ Ա. Ղազարու վերեւ, ահատի մնաւ կանառն։

Ղազարեան ճեմարանը հեռաւոր յիշատակ մը դարձած է, Սանսարեան, Պէրպէրեան ուսումնարաններն անցած են պատմութեան: Պոլսոյ կեղրոնականը կը գալարուի՝ մտրակուած, կո տուատի՝ մահամերծ:

Ապառաժուտ հողն է՝ որ գրկած է Մուրաստ-Ռափայէլեան վարժարանին հիմերը, ոչ մէկ երկրաշարժ կրցած է զայն խախտել, իո տեսէն:

Իտալիոյ ազատ երկինքն է՝ որ կը ժպտի իր վերեւ, ոչ մէկ փոթորիկ կրցած է զայն գնցել:

Պատմաբանը թող մեկնէ անոր իմաստը, Ալշանի «Լուսնակն Հայաստանի»՝ իր բանաստեղծը թող երգէ անոր զեղեցկու- աստղերով՝ այստեղ է, Խոալիոյ երկնա- թիւնը, հրապարակախօսը թող հռչակէ կամքին տակ։
Գաղթաշխարհի ուշադրութիւնը պէտք

Գաղթաշխարհի ուշադրութիւնը պէտք

է լարուի մշտական պայծառութիւն ունեցող լուսաղբիւրներու շուրջ, և Մուլատ-Ծափայէլեան վարժարանը՝ շնորհիւ Ա. Պատառու՝ առ լուսաղբիւրներէն է:

Պարիէն մինչեւ Պողինոյ, Միլանէն մինչեւ Վենետիկ ճանօթ է ան՝ իրրեւ «Հայոց վարժապան»ը:

Մեր մէջ եւս պէտք է այնքան ընդհանուրանայ, այնքան ժողովրդականանայ՝ որ մերկացած իր միւս ստորոգելիներէն՝ կոչուի «Հայոց վարժարան»ը:

իւրաքանչիւր ծնողը, երբոր զրաւուի
իր զաւկին կրթական և ուսումնական
մտահոգութեամբ, իր մտածումը պէտք է
երթայ դէպի «Հայոց վարժարան»ը:

իւրաքանչիւր արեւմտահայ, երբոր
պրպտէ իր պատանեկան անոյշ անցեալին
յիշատակները՝ այնտեղ պէտք է տեսնէ
«Հայոց վարժարան»ը:

Եւ ըստ այնմ, իրեւ համայնքին պատ-
կանող թանկագին գանձ, նոյն համայնքը
բաղկացնող անդամները պէտք է ոչ մէկ
ջանք զլանան անոր անկորուստ պահպան-
ման համար:

ինչպէս կենսունակութիւն ունեցող ամէն
սիրելի էակ, ո՞րքան տկարանայ, այնքան
իր շուրջ պէտք է տեսնէ հոգածու ձեռքեր

Վաղը, կըթական այս պահուալ տասութիւնը, կը սկսի համբել իր երկարութիւնը:

կրորդ հարիւրաստավուն է և
կը մաղթենք, յանուն իտալիոյ հա-
ռւսանողական միութեան, աւելի քան եր-
բեր արգաստաբեր գործունէութիւն:

կը մաղթենք, որ ոչ միայն ուռասա
իբրեւ զիտական լիկէն, այլ ընդարձակ
իր պարագիծը և միեւնոյն ատեն հանդիսա
նայ դասական միջնակարգ ուսումնարան

Խօսք կաթողիկոսական Պատուիրավ Գևիշ. Յովհան Եղիշեալը նազրւալ
Պաշտօն ունիմ Ն. Ա. Գերերջանիկ կաթողիկոսի կողմէն բերելու իր բարեմազ
թութիւնները այս պանծալի յորելեար Հաստատութեան, իր ուրախակցութիւնները
անոր Վարիչներուն, իր շնորհաւորութիւնները բոլոր անոր նպաստողներուն։
«Ծաղիկ կայ, կը գըէր ինձ բարեկամ մը՝ դրկելով ինծի այս առթիւ ծաղիկնե
Երուսաղէմի չորորդ կայանի մեր սրբավայրէն - ծաղիկ կայ որ հոտ ունի - ծաղիկ
կայ որ տեսք ունի - ծաղիկ կայ որ թէ հոտ ունի, թէ տեսք ունի - Այս վերջինէն

մեր աշխարհը շատ քիչ ունի: Եւ քիչերէն է Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանը»: Ստուգիւ ծաղիկ և կամ լաւ եւս՝ ամենազեղեցիկ ծաղիկներու սերմնարան, որ իր դալար ու դարաւոր կեանքը կը պարտի միջավայրին՝ ուր տնկուած է:

Այս նկատմամբ իրաւացիօրէն կը հարցնէր հայ հրապարակագիր մը թէ՝ ինչո՞ւ Հայկական ուրիշ կրթական Հաստատութիւններ, հանդերձ այնու որ առաւելագոյն դրամագլուխ և միջոցներ ունին, չեն կրցած և դեռ չեն կրնար ունենալ Վենետիկոյ այս Հայ Վարժարանին զարգացումը և տալ՝ եթէ ոչ աւելի՝ գէթ ասոր հաւասար արդիւնք: - Եւ կը պատասխանէր պատուական խորհրդածութեամբ մը՝ թէ հարկ է ճանչնալ միջավայրին ազդեցութիւնն և ներգործութիւնը կրթական Հաստատութեանց վրայ, և այս տեսակէտով Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանը բախտն ունեցաւ հաստատուելու միջավայրի մը մէջ՝ որ մտաւոր, գեղարուեստական և բարոյական կերպով հզօր է և սնուցիչ և ոգեւորող: Գոհանանք ասով՝ շեշտելու համար այսօր թէ որքան պարտական է Հայ ժողովուրդը այս միջավայրին:

Խտալիա որ բախտաւոր է ունենալով Պթոուը՝ Կեղրոն Ընդհանրական Եկեղեցւոյ, ուսկից կը ճառագայթէ Հոռմէականութիւնը ամենամաքուր և ամենէն կենսատու գաղափարականերուն՝ աշխարհի բարոյական բժշկութեան, ժողովուրդներու անկեղծ եղբայրութեան, քաղաքակրթութեան՝ հիմուած Աւետարանի վրայ, Խտալիա բոլոր դարերու ամէնազգի մշակոյթի, զիտութեան ամէն մասնաճիւղի, ամէն գեղարուեստի երկիրը, պանծալի Հասարակապետութեանց Խտալիան մինչեւ միութիւնը, հաշտութիւնը և միութիւնը հոգիներու, այդ Խտալիան մտաւորական, գեղարուեստական և բարոյական միջավայրն է այս Վարժարանին՝ որուն Հարիւրամեակը կը տօնենք:

Եւ երբ կը խորհիմ որ, Լատինական ուրիշ երկիր մը մերձաւոր ֆլրանսա՝ որուն հետ կապուած է Արեւելը յարատեւ աւանդութիւններով, իր մայրաքաղաքի դռները բացած է Մուրատեան Վարժարանին, կարծես թէ ինքն ալ մրցելով հայ մշակոյթին նկատմամբ իր բաժինով, երբ կը վերյիշեմ մարդկորէն դիպուածական այս պարագաները, խորապէս կը համոզուիմ որ Նախախնամութիւնը ապագայ մը վերապահած է Հայ ժողովրդեան, կրթուած սերունդի մը միջոցաւ՝ որ մակարդը պիտի ըլլայ աւանդական բաղաբակրթութեան՝ արդի զարգացման ամբողջ պաշարով:

Հետեւարար պէտք է գոհութիւն մատուցանենք Աստուծմէ յետոյ Ս. Աթոռին՝ որ միշտ բաջալերած է և ապահոված իր անմիջական հոգածութեամբ այս կրկնակ Հաստատութեան կանոնաւոր ընթացքը. շնորհակալութիւն Խտալական իշխանութեանց որ առատածենն եղան իրենց հոգածութեամբ, իրենց ազնիւ և վեհանձն խնամքներով՝ ինչպէս Միխիթարեան Հայրերուն բոլոր ձեռնարկներուն, այսպէս նաեւ այն մեծ Վարժարանին. շնորհակալութիւն Միխիթարեան Միխարանութեան սիրելի և վաստակաւոր Հայրերուն, որոնք հակառակ ամէն դժուարութեանց և ոչ թեթեւ խոչընդուներով՝ զիտցան համապատասխանել Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարաններու մեծ Բարերաններուն. զիրենք կը վստահացնեմ յանուն Ն. Ս. Գերերջանիկ կաթողիկոսին՝ որ Հայ Պատրիարքութիւնը ուրախ պիտի ըլլայ իրենց տրամադրութեան տակ զներով իր ամբողջ հնարաւոր միջոցները որպէս զի իրենց գործը միշտ աւելի ընդարձակուի և տարածուի Հայկական թիմերուն և Առաքելութեանց մէջ:

Հիմակ ալ, թոյլ տրուի ինձ որ մեր լիզուով քանի մը յանձնարարութիւններ ընեմ այս Վարժարանի Նախկին և Ներկայ Սաներուն:

Սիրելի Պատահիներ,

Աւելորդ է ըսել որ Վարժարանիս Հարիւրամեայ կայտառութիւնը ձեր երիտասարդութեան պսակն է և դուք անոր յոյսն և ակնկալութիւնն էք՝ մնալով Ազգին ալ լաւագոյն տարրը: Բայց այդ դիրքը պահելու և հատուցանելու համար ըստ արժանույն

ձեր Վարժարանին հանդէպ ունեցած պարտքերնիդ, պահելու համար բարձր անոր պատիւը, կեանքը առ յաւէտ օգտակար Հայութեան, հարկ է որ նախանձախնդիր ըլլաք մանաւանդ երեք պահանջներու, զորս ունի վախճանը, Վարժարանս, Ազգին շահը:

Նախ սորվելու էք հոս և պահելու էք՝ անկէտ տալու Միութեան, Համերաշխութեան հոգի ամէն պարագայի մէջ: Միակ մեղադրանը որ կ'ըլլայ մեզի ամէն գաղթավայրի մէջ, թերութիւնը որ երեսնիս կը զարնուի բարեկամներէ և թշնամիներէ՝ անմիաբանութիւնն է: Դուք, Մուրատ - Ռափայէլեան հին ու նոր Սաներ, պիտի սրբէք այդ արատը, պիտի ուղղէք մեղադրանը յարութեամբ իրարու մօտ պիտի բերէք ուժեր՝ զորս անհամաձայնութիւնը ցրուելով կը վատնէ, զուց բարի օրինակ պիտի ուժեր՝ զերպատի մատու միջավայրի մէջ՝ մաքուր ու պատուաւոր: Եւրոպացիներու բերնէն լսած, գրքերու մէջ կարդացած եմ հապատութեամբ այս մասին Հայ գեղաստանի ջատագովութիւնը:

Նիւթական ջարդը չկրցաւ բնաջնջել մեր ցեղը, բարոյական ջարդը կրնայ ընել այդ՝ եթէ չյարգուի ընտանեկան սրբութիւն, անհատական առողջ ու մաքուր կենցաղ: Այս մասին ամէն յանձնարարութիւն բիչ է, բայց դուք բիչով կրնաց շատ հասկնալ:

Միութեան ու բարոյականութեան երաշխատութիւնը կրօնի մէջ է: Կրօնասէք սկզբ չարգը չարգը չարգը չարգը չարգը չարգը չարգը կանոն ամագար է, ստորնացուցիչ, խանգարիչ ամէն բնական ու դրական կարգի և կանոնի:

Բանական ենց անբան չենք, և պէտք ունինց գլուխնիս գէպի երկինք բռնելու՝ որպէս բանական ենց անբան չենք, և պէտք ունինց այլ նաև տոհմային կեանքի պայցարին մէջ: զի ոտքի վրայ կենանք ոչ միայն անհատական՝ այլ նաև տոհմային կեանքի պայցարին մէջ:

Մաղթելով Մուրատ - Ռափայէլեան Սաներուդ որ Ազգին, Հայութեան մէջ պահէք զարգացողական ամէն մարզերու մէջ այս մեծ սկզբունցները, կը հաղորդեմ ձեզ ամենուղ մեր Այս հոգեւոր Տիրոջ սրտազեղ Հայրապետական օրհնութիւնները:

ՎԵՐԶԱՐԱՆ ԱԶՈԼՈՅԻ ՄԷՋ

Յորեւինական հանդէները Ս. Ղազար - Վենետիկն փոխազուցան Ազուրոյ բաղաբը՝ ուր զետեղուած է Մ. Ռ. Վարժարանի հանդէները Վարժարանին ամորինց բաղաբին անորինց մէջ անուածէն Գոհարանական երզը ի փակումն Յորեւինակին, յետոյ մեծ բատրունին մէջ կը ներբողէք Մ. Ռ. Վարժ. անոր գերն Կանկին սանին բանախուութիւնը, ուր նա հայ - իտալ յարաբերութեանց մէջ կը ներբողէք Մ. Ռ. Վարժ. անոր գերն Կանկին սանին բանախուութիւնը ու տուած հոնձքը, երախտազէս զացումներով հանդէպ իտալիոյ իշտեւ հոնձքներուն մէջ, ուր Գերա. Նազլեան հետեւալ շնորհակալութեան խօսքերն ըրաւ ի փակումն Քաղաքապետարանին մէջ, ուր Գերա.

Պարտական եմ ուղղելու շնորհակալու և երախտազէտ խօսք մը այն ազնիւ ընդունած է Մ. Ռ. Վարժարանին անհամաց կամ անհամացին կեանքի պայցարին մէջ:

Երրոր բիչ մ'առաջ Պարոն կոմս Ռազէլի ինծի պատիւ ըրաւ ընկերանալու դէպի վեհանձնական պատիւթեամբ պատշգամէ մը ինծի ցոյց տուած Վեհանձնական պատիւթեամբ պատշգամէ մը ինծի ցոյց տուած հոնձքի մէջ պիտի ուղղէք նիւթեան դիւթիւն տեսարան և սկզբունցներու կամաց անհամաց կամ անհամացին կեանքի պայցարին մէջ պիտի ուղղէք նիւթեան դիւթիւն տեսարան և սկզբունցներու կամաց անհամաց կամ անհամացին կեանքի պայցարին մէջ:

պատճառաւ՝ ի զուր կը սպասէր անոր ու կը փնտռէր զայն՝ գոռացող ալիքներու մէջն անծայր հորիզոնին վրայ. և երբ բազուկները թուլցած վար կ'ինային, ամէն օր կը կրկնէր այս եղերերգական յանկերգը. «Ասկից անդին բան չի տեսնուիր»: Երբ մեռաւ հէր կինը առանց իր սիրելին տեսնելու, գիւղացիները զայն թաղեցին յիշեալ ժայռին վրայ, զրելով այս վերտառութիւնը «Ասկից անդին բան չի տեսնուիր»:

Գաղափարներու յարակցութեամք՝ քանի որ փրոփ. կիւրեղիան իր ճառին մէջ ըսաւ՝ թէ հոս տնկած է գոնէ Այրարատի անոնը, կիալրոսի ու Հայաստանի թագուհուոյ մը բարձր աշտարակէն մոածեցի տեսնել ճշմարիտ Այրարատը և հոն կանգուն Հայաստանը որ իրենները կը փնտռէ, և որ իր յոյսերուն ու բողոքներուն մէջ խարուած կը գոչէ. «Ասկից անդին բան չի տեսնուիր»:

Բայց, կենդանի է Տէր, հոս տեղէն, Ազուրյէն՝ Վենետիան գաւառէն, Խտալիայէն մենք կրնանք նշանակ ինչ որ անհնար է հայրենի լեռներու մէջ: Հոս Վենետիոյ մէջ կողեկի մը ծոցը՝ զոր կարելի է կոչել Նոյի տապանը, որ ազատած կործանիչ փոթորիկներէն, և փոխազրուած է Այրարատի սուրբ լեռներէն. Խտալիոյ մէջ կայ Հայաստանի փառահեղ պատմութեան վաւերաթուղթերու ու յուշարձաններու հաւաքածոյ մը՝ որով կենդանի է Հայաստան, որ աչքերը ապագային վրայ սեւեռելով կրնայ հանգչիլ ազատութեան, անկախութեան, վերածնունդի երջանիկ օրերու յուսով: Այս՝ Տեարք, Խտալիայէն որ ալ յաղթական կերպով կը կցէ իր աւանդութիւնները Հռոմէականութեան հետ, որ Հայաստանի սահմանակից է, ան կրնայ տեսնել՝ ինչ որ կարելի չէ Այրարատէն որ այսօր իրենը չէ, և կրնայ յուսալ վերազնել զայն՝ և անոր հետ ինչ որ կորուսած է, հաւաքել հոն իր ցիրուցան որդիքը՝ իրը ազատ և անկախ ժողովուրդ:

Այսօրուան Խտալիայէն որուն անլուծանելիօրէն կը գողուի Հռոմի անունը, Հայաստան և մենք կրնանք աղաղակել Հարիւրամեայ տօնակատարութիւններու տեսիլքով թէ՝ Ասկից անդին կը տեսնուի այն՝ որուն կը տենչանք:

Քանի որ Հայկական պատմութիւնն և աւանդութիւնը կապուած են Հռոմի պատմութեան հետ, ոչ թէ միայն անոր համար որ Հռոմի խորտակեաց զրազում գուշնդ Հայոց, և ոչ փոխաղարձաբար անոր համար որ Յաշուրս երկուց մեծազօր արքայից Տիգրանայ և Միհրդատույ քսանեւնինք տարի պարտութիւններ կրեց (Հռոմ), այլ ուրովինետեւ մինչ ընտանեաց և Հռոմի ուխտազանց և մատնիչ Անտոնիոս մը՝ կղէու պատրայէն հմայուած՝ կը զրժէր զաշնակից Հայաստանի Ռիտաին, անդին Հոկտափանոս մը Հռոմի մէջ կը սնուցանէր, կը կրթէր և կը պատրաստէր ժառանգներ Հայոց Գահին՝ զոր կը վերահաստատէր կղէուպատրայի նաւատորմին պարտութենէն վերջ:

Այսօր սակայն Մուրատ-Ռաֆայէլեան Վարժարաններու Հարիւրամեայ տօնախմբութեանց առթիւ, այս դասական զեղեցիկ երկրին մէջ՝ որուն գլուխը կը պասկուի կայսերական թագով մը՝ Նախախնամական Մարդու մը ձեռքով, ներշնչուած Հռովմէական ողիէն, ուրախութեամբ կը տեսնեմ որ հոս կը սնին, կը կրթուին ու կը ձեւանան Հայաստանի զաւակներ՝ բերկրալից հիւրափրուած աշխարհիս զանազան քաշներէն՝ հոս Քոռնարոյի փոքրիկ քաղաքին՝ ազնիւ Ազուրյի մէջ:

Ուստի մինչ շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ այսքան խրախուսիչ հիւրընկաւութեան համար, մինչ կը դրուատեմ Խտալիոյ մեծութիւնը, մինչ յարգալիր կը խոնարհիմ թագաւոր և կայսր փառահեղ անուններուն առջեւ, և յաղթական Պուրսի մը, կը գտնեմ կանգուն Հայաստանը այս բարձունքներուն վրայ, ուր կը կարդամ վերածնութեան և կեանքի քանդակուած վերտառութիւնը. Ասկից կը տեսնուի վերածնիլը Հայաստանի, արդարակորովութեամբ ժողովուրդի մը՝ ազնիւ, հզօր Հռոմէական հաւատով, Նախախնամութենէն սահմանուած մեծ գործերու համար: Կեցցէ Խտալիա:

Հ. Ա. Մ. Ա. Յ. Շ. Ա. Պ. Ա. Տ. Ս. Կ. Ե. Ր

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՇՐՋԱՆԻ

ՄԻՒԹԵՍՏԵՍՆ ԴԱՍՏԵՐԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐԵՍՆ ՆԵՐԸ

Ա.

Պերճաշուր հանդէսները որ այնքան խանդավառ տեղի ունեցան ի Վենետիկ և այլուր՝ մեր զոյգ Վարժարաններու անդրանիկ Դարադարձին առթիւ, ովսաննաներ էին այն հոյակապ Գործին՝ որուն ծնունդ տուին ազգային մեծ Բարերարները Սամուէլ Մուրատ և Եղուարդ Ռափայէլ:

Ուկետան անուններ, որոնք սահմանուած են անմահանալու հայ սրտերու մէջ: Եւ եթէ փառաւորուեցաւ անոնց յիշատակը ոչ միայն ազգային՝ այլ և օտար շրջանակներու արտայայտութեանց տարափով, պատճառը՝ միջազգային գնահատանքի արժանի իրենց ազգաշէն ծրագիրն էր, որ ցայսօր տուաւ Հայ Ազգիս հարիւրամեայ արժանի իրենց ազգաշէն ծրագիրն էր, որ ցայսօր տուաւ Հայ Ազգիս հարուստ բերբ մը:

Սոյն կրկնակ Վառարաններու հալոցներուն մէջ դարբնուեցան, կերտուեցան Հայ նորանոր սերունդներ, պատրաստուեցան վսեմ և ընտիր շառափղներ, որոնք յետոյ Հայրենի Աշխարհի և զանազան վայրերու մէջ իրեւ զիտութեան և արուեստի ջահա- կայրենի Աշխարհի և զանազան վայրերու մէջ իրեւ զիտութեան և արուեստի ջահա- կայրենի պանծացուցին բովանդակիրթ աշխարհի առջեւ ազգային պատիւը, հայ անունը:

Եւ իսկապէս այդ նախանձելի հունձքն է, որ այսօր համախումբ կը յօրինէ մեծագործ զոյգ Հիմնադիրներու ճակատին վրայ՝ գրասանգ մը սքանչագեղ պսակներէ:

* *

Արդարութեան պարտը դեռ բոլորովին լրացուած չի կրնար ըլլաւ, եթէ նոյնքան կարեւոր ուրիշ կէտ մը եւս չզրաւէ մեր մասնաւոր ուշագրութիւնը:

Բարենախանձ Հիմնադիրներն ինքնին պիտի պահանջնեն իրեւ պարտը արդարութեան՝ այս յորելինական հանդէսներուն, որ հրապարակաւ ճանչցուի՛ ու գնահատուի՛ իրենց կողքին այն գործունէութիւնը՝ զոր անընդհատ ունեցած է իրենց Հաստատու- թեանց սեմերէն ներս՝ դարաշրջանի մը մէջ՝ Մեծին Միսիթարայ այս Ուստի թեանց անդամներուն միջոցաւ:

Այսօր սակայն մը եթէ չունենայ իր անձնանուէր ու քաջափորձ մշակները, երկիրը կը խոպանական մը բուրովին բուրովին անձնանչելի կը դառնայ: Կը խոպանական մը եթէ Ա. Ռափայէլեան վարժարանները ընդ միշտ կորսուած Հաստատութիւն-